

Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu, 72 (2023), s. 185-199.

Geliş/Received: 29.03.2023

Kabul/Accepted: 12.04.2023

DOI: 10.46955/ankuayd.1272916

(Araştırma Makalesi/Research Article)

BÖLÜNMENİN GÖLGESİNDE BİR ZAFER: TÜRKİYE’NİN HİNDİSTAN-PAKİSTAN AYRILIĞINA VE PAKİSTAN’IN KURULMASINA YÖNELİK TUTUMU*

A VICTORY IN THE SHADOW OF DISUNITY: TURKEY’S REACTION TO THE PARTITION OF INDIA AND THE EMERGENCE OF PAKISTAN

BAHAR İZMİR**

ÖZ

1940’lı yıllar Hindistan’a hem bağımsızlığı hem de bölünmeyi beraberinde getirdi. Aynı dönemde, yeni kurulmuş olan genç Cumhuriyet, mazlum milletlerin bağımsızlık hareketlerine sempatiyle bakmış; bunların başında, geçmişten bu yana Türk milletleriyle dayanışma içinde olan Hindistan gelmişti. 1940’lı yıllar boyunca, bağımsız olması öngörülen Hindistan ile ilişkiler gelişirken, İngiltere ile dış politikada tesis edilen barışçıl ilişkiler de gözetildi. Erken Cumhuriyet Dönemi’nin tarafsız ve barışçıl dış politika ilkeleri doğrultusunda, mazlum milletlerin bağımsızlık mücadelelerine dair bir sempati öne çıkarken, ülkelerin iç işlerine karışmama ilkesi de belirleyici oldu. Bu açıdan bakıldığında, Hindistan’ın bağımsızlığı ve bölgedeki sömürgeci aktör olan İngiltere’ye yönelik tutum dış politikada kendisini nasıl göstermişti? Türkiye Hindistan’ın bölünmesi ve Hindistan ile Pakistan adlı iki ayrı devletin kurulma sürecine nasıl baktı? Sanıldığı gibi, günümüzün paradigmatlarıyla değerlendirildiğinde Türkiye, Müslüman bir devletin kurulmasına olumlu mu tepki verdi yoksa bunu Hindistan için bir güç kaybı olarak mı gördü? Türkiye’nin tutumu bağımsız ve tek bir Hindistan’dan yanaysa bu dış politikadaki bir paradigma değişiminin mi ifadesidir? Bu makale, Hindistan, Türkiye ve İngiltere’deki arşiv belgeleri ve süreli yayınlar ışığında, bahsi geçen sorulara cevaplar aramaktadır. Bu anlamda makale, Pakistan fikrinin tarihsel arka planını da gözleterek Türkiye’nin hem Hindistan’ın bağımsızlığına hem de bölünmesine yönelik tepkisini Türk basını üzerinden analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bölünme, Hindistan, Hint Bağımsızlık Hareketi, İngiltere, Pakistan, Türkiye, Türk Basını.

ABSTRACT

India has confronted with both independence and a partition in the 1940s. In the same period, Turkey, recently shaped as a modern republic, has shown sympathy to the independence movements of oppressed nations; thus India has been at the forefront of these nations. While relations with India were developing in the 1940s, the peaceful relations established with Britain in foreign policy were also taken into account. Considering the neutral and peaceful foreign policy, sympathy for the independence struggles of oppressed nations stood out while the principle of non-interference in the internal affairs of countries was also regarded. From this point of view, how did Turkey react to the partition of India and the formation of Pakistan? Considering today’s paradigms, did Turkey react positively to the establishment of a Muslim state or was it regarded as a loss of power for India? Regarding Turkey’s attitude supporting Pakistan today, is this an expression of a paradigm shift in foreign policy? This article seeks answers to the above questions in the light of archival documents and periodicals in India, Turkey, and England. In regard to this, the article aims to analyze Turkey’s point of view on the partition of India in the light of the Turkish press. In accordance, the main objective of the article is to interpret Turkey’s reaction to both the independence and partition of India by taking into account the historical background of the idea of Pakistan in 1940s.

Keywords: Great Britain, India, Indian Independence Movement, Partition, Pakistan, Turkey, Turkish Press.

* Bu çalışma, *Türkiye-Hindistan İlişkileri 1919-1947* başlıklı doktora tezindeki bir bölümün genişletilmesi ve yeniden ele alınması yoluyla üretilmiştir.

** Arş. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Email: bizmir@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6752-0786.

Extended Abstract

The anti-colonial nationalist movement in India, which dates back to the 19th century, built up an ideological affinity to the anti-imperialist nationalist movement that emerged in Turkey after the First World War, thus supported the movement in Anatolia financially and politically. Since this period, anti-colonialism has been a common asset in bilateral relations and has been marked by Pan-Islamist solidarity for a long time. In this regard, Turkish and Indian nationalists could develop a common anti-imperialist language and discourse against British hegemony. After the successful conclusion of the Turkish Independence Struggle, the proclamation of the republic in Turkey, the abolition of the Caliphate, and the construction of a modern state according to nationalist and secular principles gave a new direction to bilateral relations. Turkey's modernization moves based on secular and nationalist principles have brought about some identity changes in foreign policy principles. Due to the identity transformation that Turkey underwent in the developing relations centered on the Caliphate until 1924, the Panislam motives that characterized the relations between the two countries started to lose their meaning and the relations have been shaped on new parameters.

Turkey turned to a Western foreign policy after the abolition of the Caliphate, at this point, the success of the newly established modern and independent Turkish Republic was instrumental in maintaining relations with India. Thus, although a secular state order has started to be shaped in Turkey, bilateral relations have continued to flourish in many dimensions even after 1924. After the abolition of the Caliphate, a discourse reminiscent of the religious arguments similar to the period of Turkish National Struggle also continued for maintaining the relations with India. Regardingly, it is possible to infer that the idea of supporting the independence movements of the Eastern nations and the sympathy for the anti-colonial movements are decisive in this manner. It is assumed that this tenet, which sympathizes with the independence movements in the eastern nations, functioned as a bond with India. Besides, considering the historical dimensions of Turkish-Indian relations, it can be predicted that India's independence was motivated by Turkey in this process. At this point, considering that the independence of India is also intertwined with the establishment of Pakistan, it is a matter of curiosity how this crossroad evoked a reaction in Turkey.

In order to understand the emergence of Pakistan and the process leading to the independence of India, it is necessary to regard the fundamental issues of the 1940s, which overlapped with the Second World War, and the stages of the Indian independence movement. Considering the phases of Indian Independence Movement since the 1940s, the main ideal was the accomplishment of an independent India after World War II. At the same period, Turkey was not actively involved in the war, however, it experienced the negative effects of the war period. In brief, the political discourse of both countries has been shaped by the war remarkably during 1940s. Nevertheless, secular, modern, and independent Turkey, built on the balance of the Ottoman Empire, aroused great admire in India. In the same way, the main agenda of India, shaped by the war, internal conflicts and the steps taken towards independence, has also been attributed great importance in the Turkish press. In particular, Indo-British relations, the issue of India's independence, and the British-Indian policy were the issues brought to the fore by the Turkish press.

In this context, this article aims to inspect how Turkey views the partition of India and the formation of Pakistan. Because it can be claimed that Turkey's reaction to a separate Muslim state, on the contrary, a supporting tone for the independence of India, is at a very different point from the principles of Turkish foreign policy today. Considering the fact that the early Republic, which turned to a rational and neutral foreign policy after the abolition of the Caliphate, a "religious reference" did not coincide with the parameters of the period. In this regard, this article is a trial to analyze how Turkey reacts to both the independence of India and the formation of Pakistan based on archival documents and periodicals of Turkey and India. If it is concluded that Turkey reacts to the idea of Pakistan from a very different point of view than it does today, it will be questioned whether this indicates a radical change in the policy of Turkish foreign policy towards South Asia.

Giriş

Türk devletleri çok eski devirlerden beri Hindistan coğrafyasına büyük ilgi duydu. Babür İmparatorluğu ve 19. yüzyılda oluşturulan İngiliz sömürgeciliği boyunca Hint alt kıtası ile ilişkilerin devamlılığı Osmanlı Devleti üzerinden gelişti. Özellikle Sultan II. Abdülhamit Dönemi'nde Hilafet kurumunun Panislamist bir düzlemde güncellenmesiyle birlikte Türk-Hint ilişkilerinde yeni bir dönem başladı. Halifelik kaldırılıncaya kadar iki ülke arasındaki ilişkiler bu kurumun etrafında şekillendi. Trablusgarp Savaşı'ndan Türk Bağımsızlık Mücadelesi'ne kadar Hindistan'ın Osmanlı Devleti'ne/Türkiye'ye yaptığı yardımlarla bu ilişkiler pratik bir boyut kazandı.

Hindistan'ın Türklere yönelik desteği Hint Hilafet Hareket Hareketi ile daha örgütlü bir boyuta ulaştı. Aynı zamanda, Türkleri desteklemek ortak zemininde büyüyen antiemperyalist tepkiler, Hindistan genelinde bağımsızlık hareketinin tabanını genişletmiş, Hindu-Müslüman birliğine giden yolu açmıştı.¹ Halifeliğin kaldırılmasına kadar geçen sürede hem söz konusu kurumun devamlılığını sağlama ideali hem de antiemperyalist vurgu Türk-Hint ilişkilerinde ortak bir dayanışma zemini sağladı. Kısacası, Hint Hilafet Hareketi Millî Mücadele boyunca Türk tezinin dünya kamuoyuna duyurulmasına ve Türklere bu süreçte maddî ve manevî destek verilmesine önemli katkılar sundu, ki nitekim ilişkiler de Halifeliğin kaldırılmasına kadar bu motivasyon üzerinden gelişmeye devam etti.² Milli Mücadele Dönemi'nde Türkiye-Hindistan-İngiltere üçgeninde gelişen ilişkilerde Hint halkının Türkiye'ye yaptığı maddi ve manevî destek tam bir fedakârlık örneği teşkil etti ve ikili ilişkilerin dayanak noktası haline geldi.³

Hindistan'ın bir İngiliz sömürgesi olması hasebiyle Türkiye-Hindistan arasındaki ilişkilerde, Hilafet kadar önemli bir başka faktör de dönemin başat emperyalist devleti olan İngiltere oldu. Geçmiş 19. yüzyıla uzanan Hindistan'daki anti-kolonyal milliyetçi hareket, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de ortaya çıkan anti-emperyalist milliyetçi harekete ideolojik bir yakınlık duymuş; Anadolu'daki hareketi maddî ve politik anlamda desteklemişti. Bu dönemden itibaren ikili ilişkilerde İngiliz karşıtlığı ortak kader olmuş ve sürece Panislamist bir dayanışma damgasını vurmuştu. Bu doğrultuda, Türk ve Hint milliyetçileri İngiliz hegemonyasına karşı ortak bir anti-emperyalist dil ve söylem geliştirebilmişlerdi.

Türk Bağımsızlık Mücadelesi'nin başarıyla sonuçlanmasının ardından ise Türkiye'de Cumhuriyetin ilanı, Halifeliğin kaldırılması, milliyetçi ve laik esaslara göre bir devletin inşası, Türk-Hint ilişkilerine yeni bir istikamet verdi. Türkiye'nin laik ve milliyetçi esaslar üzerine kurulu modernleşme hamleleri, dış politika ilkelerinde birtakım kimlik değişimlerini beraberinde getirdi. 1924'e kadar Hilafet merkezli gelişen ilişkilerde Türkiye'nin geçirmiş olduğu kimlik dönüşümü dolayısıyla, iki ülke ilişkilerini karakterize eden Panislam motifleri artık anlamını yitirdi. İkili ilişkilerin Hilafet ekseninde geliştiği dönemde, Hindistan'ın desteği doğal olarak dinî bir arka plana dayanıyordu, fakat Halifeliğin kaldırılmasından sonra da ilişkiler çeşitli alanlarda gelişmeye devam etti. 1924'ten sonra ikili ilişkiler yeni paradigmalarda doğrultusunda kurgulandı ve Türk-Hint ilişkileri Halifesiz dönemde gelişmeye devam etti. Bunda şüphesiz ki Hindistan'ın milliyetçi unsurları tarafından idealize edilen bağımsız-modern devlet ülküsünün Türkiye'de hayata geçirilmesi önemli bir unsur olmuştu. Ayrıca, "ortak düşman" olarak görülen İngiltere'ye karşı kurulan antiemperyalist mücadele söylemi de Hint milliyetçileri ile Türk milliyetçileri arasındaki bağı güçlendirmiş; ilişkilerin din ortak paydasından farklı alanlara sirayet etmesine vesile olmuştu.⁴

Halifesiz dönemde, özellikle de 1930'lar ve 1940'lar boyunca, ikili ilişkiler bölgedeki sömürgeci statüsünden dolayı İngiltere'nin başat aktör olduğu bir denklemle ilerledi. 1939'dan itibaren Hindistan, bir yandan savaşın getirdiği ağır koşullarla boğuşurken diğer yandan bağımsızlık adına İngilizlerle çok boyutlu bir diplomasi

¹ Mina Gault, *The Khilafat Movement*, New York: Colombia University Press, , 1982, 66-67; "Indian Congress and Turks", *The Times*, 10 Ocak 1923, 1.

² Türk tezini savunmak için yürütülen propaganda faaliyetleri, Hint Hilafet Hareketi ile yürütülse de hareket bünyesinde Tüm Hindistan Hilafet Komitesi ve Jamiatul Ulema-ı Hint gibi oluşumlar da ortaya çıktı. Bunlar da yine Türk tezinin iç ve dış politikada savunulması adına faaliyet yürütmekteydi. Bkz. "Al Jamiatul Ulama-e Islam Conference", *The Star of India*, 11 Ocak 1947, 3; *Nehru Memorial Museum and Library Archives (NMML)*, Institutional Collections-Jamiatul Ulema-i Hind/ R-1934/Roll I/1925, (Jamiatul Ulemai Hint 1925 yılı alınan kararları içeren minute book).

³ Milli Mücadele Dönemi'nde Hilafet ekseninde gelişen ilişkilere dair bakınız: Azmi Özcan, *Pan-İslamizm Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)*, İstanbul: İsam Yayınları, 1997; Mim Kemal Öke, *Hilafet Hareketleri*, İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2005; K. Kemal Aziz, *Hint Hilafet Hareketi Belgelerle 1915-1933*, İstanbul: Mahya Yayınları, 2012.

⁴ Bahar İzmir, *Türkiye-Hindistan İlişkileri (1919-1947)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2022, 306-317.

yürüttü.⁵ Nitekim 3 Eylül 1939'da savaşın patlak vermesi üzerine Hindistan Genel Valisi Lord Linlithgow, Hindistan'ın İngilizlerin yanında savaşa girdiğini ilan etti. Hindistan'ın bu şekilde bir emrivaki ile savaşa dâhil edilmesi, Hint kamuoyunda büyük bir şok etkisi yaratarak İngiliz karşıtı tutumu güçlendirdi. İngilizlerin izlediği bu tek taraflı siyaset, Hindistan'da "İstiklal Ateşi"nin hararetini yükselten bir işlev de üstlendi. Bu açıdan 1940'lı yıllar, Hindistan'ın bağımsızlığının yüksek sesle dillendirildiği yıllar oldu. Savaşın hemen sonra, Satyagraha Hareketi⁶ yeniden başlayacak ve İngilizleri protesto etme eylemleri ülke çapında hız kazanacaktı.

1940'larda Hint milliyetçilerinin temel hedefi elbette ki Hindistan'ın bağımsızlığını sağlamaktı. Satyagraha da kişinin bireysel olarak bunun için ortaya koyduğu çabayı ifade ediyordu. Savaş atmosferinde istiklal hareketi için değişmeyen bir tek şey vardı: Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesinden taviz verilmemesi. Bununla birlikte savaş süresince Hindistan'ın durumunun tam bir belirsizlik içinde olduğunu da ifade etmek gerekir. Zira bir yandan bağımsızlık talepleri hız kazanırken İngiliz baskısı artarak devam ediyordu. Tüm bu parametrelere bir de Pakistan taleplerinin eklenmesi, Hindistan'da 1940'lı yılların büyük bir değişim getireceğinin habercisiydi. Ki öyle de oldu; İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren, Hindistan ve İngiltere arasındaki müzakere süreci hız kazandı ve Hindistan'ın bağımsızlığı konusunda somut adımlar atıldı.⁷

İngiltere ve Hindistan arasındaki müzakere sürecinin sonunda Hindistan 15 Ağustos 1947 tarihinde bağımsızlığını kazandı. Hindistan'ın bağımsızlığı, yaklaşık iki asra uzanan Hint Bağımsızlık Hareketi'nin gelişiminin ve farklı evrelerinin başarıyla sonuçlanmasının bir neticesiydi.⁸ Bu noktada, Hindu ve Müslüman halkları temsil eden ve bu gaye uğruna mücadele eden Hint Milli Kongresi (1889)⁹ ve Müslümanları temsil etme iddiasıyla kurulan Müslüman Birliği (1906) iki önemli aktör olarak öne çıkmaktaydı. Fakat bu iki oluşum siyaseten ve içerik olarak farklı bir hedef uğruna mücadele etmişti. Söz konusu siyasî oluşumların temsili noktasında keskin ayrımlar olmadığını söylemek gerekir. Zira söz konusu dönemde Muhammed Ali Cinnah'ın liderliğini yaptığı Müslüman Birliği yalnızca Müslümanların siyasî temsilcisi olmadığı gibi, Mahatma Gandhi liderliğindeki Kongre Partisi veya Hint Milli Kongresi de yalnızca Hinduların siyasî temsilcisi konumunda değildi.

⁵ Hindistan'daki bağımsızlık hareketinin özellikle de 1930'lardan itibaren gelişen ve kansız ihtilal olarak tanımlanan ikinci safhası, Türk basınının ilgi odağı haline gelmişti. Bunda, Hint Bağımsızlık Hareketi'nin şiddet yerine eylemsizlik içeren pasif direniş yönetimini izlemesi etkili oldu. Bu süreçte 1930'lu yıllarda Simon Komisyonu, ardından ona tepki olarak ortaya çıkan Nehru Raporu, Yuvarlak Masa Toplantıları ve Sivil İtaatsizlik eylemleri Türk basınında büyük bir takdirle ele alındı. Basında Hint İstiklal Hareketi'nin tarihsel gelişimine, hedeflerine ve istiklal idealinin haklılığına yer verildi. Aynı zamanda, Hindistan bağımsızlık hareketinin çok önemli safhalarına karşılık gelen bu gelişmeler, Hindistan'ın bağımsızlığının da yolunu açtı. Bkz. "Hindistan'da Kansız İhtilal Başladı", *Vakit*, 4 Ocak 1930, 1; T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.10/234.580.2, 10.01.1935, (Hindistan'a verilecek yeni idari şekil hakkında muhtelif parlamento komisyonunca hazırlanan raporun İngiltere ile Hindistan'da ne suretle karşılandığı hakkında Londra Elçiliğimiz A. Fethi'den alınan rapor.

⁶ Satyagraha felsefesi yani pasif direniş Gandhi Günay Afrika'dayken 1915'ten itibaren şekillenemeye başladı. Sat: truth yani gerçek, Agra: firmness yani kararlılık anlamına gelir. Bu kelimeler birleştirilerek "mücadele için kararlılık" anlamına gelen satyagraha kelimesi ortaya çıktı. "Passive Resistance", *The Advocate*, 30 Ağustos 1917, s.5. Gandhi, otobiyografisinde kendi ifadesiyle satyagraha'yı "zayıfın en güçlü silahı" olarak nitelendirir. Bkz: Mohandas. K. Gandhi, *An Autobiography or The Story of my Experiments With Truth*, çev. Mahadev Desai, Ahmedabad: Navajian Publishing House, t.y, 384. 188; *NMML Archives*, Gandhi Papers, Satyagraha Movement, 1919 (Gandhi tarafından Satyagraha ile ilgili Hint Genel Valisine yazılan yazı).

⁷ II. Dünya Savaşından itibaren Hindistan ve İngiltere arasındaki müzakere süreci hız kazandı. Savaş süreci aynı zamanda Hint Bağımsızlık Hareketine ivme kazandıran bir misyon da üstlendi. Bu dönemde, İngilizler tarafından sunulan Cripps Teklifleri (1942), Quit India Hareketi (Hindistan'dan Elinizi Çekin Kampanyası), Simla Konferansı (1945), gibi gelişmeler ikili müzakerelerin birer evresiydi. Son olarak, İngilizler, Şubat 1947'de, Lord Mountbatten'ın son Genel Vali olarak atandığını ilan etti. 15 Ağustos 1947 tarihine kadar Hindistan'ın bağımsızlığın detaylarının belirlenmesi ve bölünme koşulları, bu Genel Vali döneminde belirlendi ve bu Mountbatten Planı olarak tarihe geçti. Bkz: Hermann Kulke, Dietmar Rothermund, *Hindistan Tarihi*, çev. Müfit Günay, İmge Kitabevi, İstanbul, 2001; Burton Stein, *A History of India*, ed. David Arnold, Blackwell Publications, Oxford, 2010.

⁸ Hindistan'da 1757'de Bengal'in işgali ve Plassey Savaşı ile bölge İngiliz sömürgesi haline geldi. İngilizlere karşı ilk tepki bu dönemde Bengal bölgesinde başladı. Hindistan'da İngiliz hâkimiyetine karşı ilk örgütlü tepki ise "1857 Büyük İsyanı" ile ortaya çıktı. 1857-1858 tarihinde gerçekleşen ulusal nitelikli bu hareket, modern Hindistan tarihinin milat noktası olarak kabul edilir. Hint alt kıtasının "İlk Bağımsızlık Savaşı" olarak da kabul edilen bu isyan, bölgede İngiliz yönetiminin temellerini sarsarak büyük bir kitlesel harekete dönüştü. Hindistan Bağımsızlık Hareketi, Bengal'de 1757'de başlayan bu isyandan 1947 yılına kadar uzanan bir süreci kapsamaktadır. Bkz. Barbara D. Metcalf, Thomas R. Metcalf, *A Concise History of Modern India*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006; Lilian M. Penson., "Bengal Administrative System 1786-1818", *The Cambridge History of India; British India 1497-1858*, Vol V, 433-460; Viyanak Damodar Savarkar, *The Indian War of Independence 1857*, New Delhi: Asian Educational Services, 2014, 541-47; Bipan Chandra vd, *India's Struggle For Independence 1857-1947*, Penguin Books, 453.

⁹ Hint Bağımsızlık Hareketinin önemli bir dönüm noktası teşkil eden Hint Milli Kongresi, 1885'te Lord Dufferin Dönemi'nde, Bombay'da 70 Hintlinin girişimiyle kuruldu. İngiliz idaresinde çalışan Alan Octavian Hume adlı İngiliz reformcunun desteği de İngiltere'nin rıza göstermesinde etkili oldu. Kongre, milli hareketin omurgasını oluşturmanın yanı sıra bağımsız bir Hindistan'a giden sürecin öncüsü oldu. Bkz: İzmir, *Türkiye-Hindistan İlişkileri (1919-1947)*, 43-44.

Kısacası, bağımsızlık hareketinin öncülüğünü yapan Hint Milli Kongresi yalnızca Hinduları kapsamamakta, Müslümanlar da Kongre çatısı içinde temsil edilmekteydi.

15 Ağustos 1947 tarihi Hindistan'ın İngiliz sömürgeinden kurtulmasını işaret ederken, aynı zamanda Hindistan'ın bölünmesi ve Pakistan adlı Müslüman bir devletin kurulması anlamına da geliyordu. Nitekim 1940'lı yıllardan itibaren Hindistan ve İngiltere arasında yapılan müzakerelerde Pakistan fikrinin açıkça ilan edilmesi, Hindistan'ın tek/birleşik bir statüde kalamayacağını ilk işaretini vermişti. Şöyle ki Müslüman Birliği'nin 1 Mart 1940 tarihinde Lahor'da yapılan bir oturumda Pakistan fikrini ilan etmesi gerek Müslümanlar gerekse de Hindular için geri dönüşü olmayan bir yolu açmış oldu. Bununla birlikte Muhammed İkbâl'in Müslümanlar için ayrı bir devletin gerekliliğine atıf yapan Allahabad'ta 1930 yılında yaptığı konuşması sürecin başlangıcı olmuş, İngilizlerin desteğiyle bu talepler yasal bir zemin kazanmıştı. Aynı zamanda savaş yıllarında iyice günyüzüne çıkan Hindu-Müslüman çatışmaları da Müslüman Ligi'nin elini güçlendiriyordu(!) Bu sırada, Pakistan fikrinin ideolojik argümanları da oluşturulmaya başlandı. Bunların başında Muhammed Ali Cinnah tarafından ortaya konulan "İki Ulus Teorisi" geliyordu. Bu teori ile Hindu ve Müslümanların iki ayrı ulus olduğu Cinnah tarafından ileri sürülmüştü.¹⁰

Cinnah'ın ayrı bir devlet kurulması adına ısrarcı tutumunun nedenleri hâlâ tartışılmakla birlikte, Hindistan'daki Müslümanların tamamını temsil ettiği iddiası da gerçeklikten uzaktır. Zira ayrı bir devlete kesinlikle karşı çıkan ve bağımsız/tek bir Hindistan'dan yana tavır alan Müslümanların olduğu da bir vakıdır. Bu doğrultuda, hem bir Müslüman olan hem de Kongre Hareketi'nin başkanlığına seçilen Mevlâna Ebul Kalam Azad'ın da 1940 yılındaki başkanlık konuşmasında ifade ettiği gibi, "belki de tek ve bağımsız bir Hindistan mümkündür." Fakat Hint İstiklal Hareketi'nin süreçleri, Cinnah'ın talepleri ve İngilizlerin politikalarının bir neticesi olarak bu gerçekleşmedi.¹¹

Hindistan'a hem bağımsızlığı hem de bir bölünmeyi getiren 1940'lı yıllarda, Hindistan ve bölgenin başat aktörü İngiltere ile ilişkiler, söz konusu dönemin Türk dış politikası açısından da önem arz etti. Önce Atatürk ve daha sonra İsmet İnönü Dönemi Türk dış politikasının tarafsız ve barışçıl dış politika ilkeleri de dikkate alındığında, mazlum milletlerin bağımsızlık mücadelelerine dair bir sempati öne çıkarken, diğer yandan ülkelerin iç içlerine karışmama gibi bir ilke de belirleyici oldu. Bu anlamda, sanıldığı gibi, günümüzün paradigmatlarıyla değerlendirildiğinde Türkiye, Müslüman bir devletin kurulmasını nasıl karşıladı? Pakistan'ın kurulmasını, Müslüman bir devletin kurulması noktasından mı değerlendirdi ya da Hindistan için bir güç kaybı olarak mı gördü? Türkiye'nin Hindistan'ın bölünmesine yönelik bakışı nasıl olmuştur? Türkiye, Pakistan fikrine yakın bir tutum sergilediyse, Hindistan'ın bağımsızlığını nasıl bir kategoriye koymak gerekir? Bu anlamda, literatürde kabul edildiği gibi Müslüman devleti olmasından ötürü Pakistan fikri Türk kamuyunda desteklenmiş midir? Söz konusu makale Hindistan, Türkiye ve İngiltere'deki original belgeler ve süreli yayınlar ışığında, bahsi geçen sorulara cevaplar aramaktadır. Aynı zamanda, makale esas olarak Türkiye'nin Pakistan'ın kurulmasına yönelik tutumunun, dini bir duygudaşlık düşüncesinden hareket edip etmediğini sorgulamaktadır.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Hükümetleri'nin dış politikalarına uygun bir şekilde Türk basını da tek ses olarak Hindistan'ın bağımsızlık isteklerini desteklemişti. Lakin Türk-İngiliz ilişkilerinin "dostane" bir havada sürdüğü 1930'larda, bu desteğin İngiltere'yi doğrudan hedef almadan verilmesine özen gösterilmişti. II. Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından ise Hindistan'ın bağımsızlık istekleri yeni bir sürece girmiş; bir yandan bağımsızlık adına somut adımlar atılırken diğer yandan da ülkenin ikiye ayrılarak Müslümanların ayrı bir devlet kurması gündeme gelmişti. Bu nedenle Hindistan topraklarının bir kısmında "Müslüman Pakistan"ın kurulması fikrinin tartışılmaya başlandığı 1940'tan itibaren, Türk basınında Hindistan'ın bağımsızlığı meselesine dair farklı görüşler dile getirilmeye başlanmıştı. Bu süreçte Türkiye'nin ve dolayısıyla Türk basınında önünde iki seçenek vardı: Ya Hindistan'ın ikiye bölünerek Hindularla Müslümanların ayrı ayrı devletler kurması desteklenecek ya da tek ve tam bağımsız Hindistan fikri desteklenecekti. Bu doğrultuda makalede 1940'lı yılların Hindistan'ına odaklanılarak bağımsızlığa ve bölünmeye giden süreçte yaşanan gelişmelere Türk basınında nasıl tepki verdiğinin tespit edilmesi amaçlandı.

¹⁰ *NMML Archives*, Pre-Nehru Papers/ Writings and Speeches by Him/F. No: 269/ 1937 (Cinnah tarafından Müslümanların ayrı bir ulus olduğunu vurgulayan konuşma).

¹¹ *The National Archives UK*, (TNA), CAB 127/60, Mart 1940, Ramgard (Mevlâna Edul Kalam Azad'ın Hint Ulusal Kongresi'nin 53. Oturumunda Yaptığı, başkan seçilmesi üzerine yaptığı başkanlık konuşması); *NMML Archives/All India Congress Committee Resolutions*, 53. Oturum/1940, Ramgarh, (Mevlâna Ebul Kalam Azad'ın 1940 yılında yaptığı başkanlık konuşması). Ayrıca bkz: Ayesha Jalal, *The Sole Spokesman Jinnah, The Muslim League and the Demand for Pakistan*, Cambridge: Cambridge University Press, 1994, 57.

1. Hindistan İçin “Ölme Ya da Yaşama Davası”: Türkiye’nin Hindistan Bağımsızlık Hareketine Yönelik Tutumu

Öncelikle, Türk basınının Hindistan meselesini İngilizlerin değil Hint milliyetçilerinin penceresinden ele aldığı altını çizmek gerekir. Bu doğrultuda Hindistan’ı konu alan değerlendirmelerde, bu ülkenin bağımsızlığı lehine bir tutumun takınıldığı görülür. Hint milliyetçilerinin bağımsızlık adına verdikleri demeçler ve bu amaca hizmet eden eylemler Türk basınının üzerinde durduğu konuların başında geldi.¹² Örneğin, *Cumhuriyet* gazetesi İngilizlerin savaş bitince Hindistan’a bağımsızlık vermek zorunda olduğuna yer vermiş, Nehru’nun sözlerine atıfta bulunup Hint halkının “harpten sonraki icraate dair kuru sözler duymak istemediğine” vurgu yapmıştı. Bu gelişmeyi öne çıkaran *Cumhuriyet* gazetesine göre, İngilizlerin yapması gereken “Hint milletinin kendi kaderini tayin etmesine izin vermektir.”¹³ İngiliz emperyalizminin Hint halkı için *reva gördüğü zulüm artık sona ermeliydi*.¹⁴ Hüseyin Cahit Yalçın ise Hint milliyetçilerine istiklali *söküp almalarını şöyle* öneriyordu: “Hint vatanseverleri ve Hint milliyetçileri için ilk vazife Hindistan üzerinde bir vahdet kurarak, Hindistan’ı hür bir surette yaşayabilecek seviyeye çıkarmaktır.”¹⁵ Kısacası Türk basını, adeta Hint istiklal hareketinin süreçlerini meşrulaştıran bir tutum izliyor, İngilizleri sömürgeci devlet olarak nitelendirmekten çekinmiyordu.

Türk basınındaki değerlendirmelerden hareketle, Hindistan’ın bağımsızlığının desteklediği, hatta Hint milliyetçilerinin motive edildiği sonucuna varmak mümkündür. Şöyle ki *Cumhuriyet*’ten Yunus Nadi, Hint milliyetçilerini “*Aynı ezeli ve ebedi düstur içindeyiz, Hürriyet verilmez, alınır!*” diyerek yüreklendiriyordu.¹⁶ Benzer şekilde *Son Posta* da Hindistan’ın hakkı olan istiklali er ya da geç alacağını belirtmekle kalmayıp, savaş yıllarında istiklal hareketinin durağan seyretmesini eleştiriyordu.¹⁷ Hüseyin Cahit Yalçın’a göre ise “hür Hindistan davası” derhal gerçekleştirilmeliydi.¹⁸ *Tanin* de Hint istiklali meselesinin hem Hindistan hem de tüm Doğu milletleri adına “kati suretle” çözülmesi gerektiğini savunuyordu.¹⁹ Türk basını Hindistan’ın bağımsızlığı meselesinin çözülmesi gerektiği konusunda neredeyse hemfikirdi.²⁰ *Cumhuriyet*’ten H. E. Erkilet ise Hindistan’da milli duyguların uyandığını şu şekilde dile getirdi:

“Hindistan bugün İngiliz hakimiyeti altında bulunmamakla beraber çoktan uyanmıştır. Orada milli şuur ve milli istiklal aşkı çoktan bütün milletsever kalplerde yer etmiştir. Hindistan çeyrek asırdan beri, hürriyet ve istiklal hülya ve rüyaları görmekle kalmayarak bu uğurda pek çok kan dahi dökmüştür.”²¹

Kısacası, Hindistan’daki İngiliz sömürgesinin son bulması ve ülkenin *hak ettiği* istiklali elde etmesi konusunda basında bir görüş birliği öne çıkıyordu. Örneğin, “*Hindistan, yeni tarihinin dönüm noktasında*” diyen Etem İzzet Benice’ye göre, Hindistan’ın bağımsızlığı konjonktürel koşullarla birlikte kaçınılmaz hale gelmişti.²²

Yine, Hindistan’ın mukadderatının Hintlilerin harp tehdidi sırasında alacakları tutuma bağlı olduğu da sıklıkla dile getirildi.²³ Buradan hareketle, Türk basınında her vesileyle Hint istiklalinin *aciliyetinin ve haklılığının* üzerinde durulduğu söylenebilir.

Farklı argümanlar üzerinden Türk basını şunu söylüyordu: Bağımsızlık konusu Hindistan için “bir ölme veya yaşama davası” haline gelmişti.²⁴ Basında İngilizlerin Hint halkına verdiği sözlerin yerine getirilmemesi de oldukça vurgulanan bir meseleydi ve bu durum Hint istiklalini haklı kılan bir argüman olarak ele alındı. Bu anlamda, basında İngilizlerin vaatlerini tutmalarının zaruri olduğu sık sık hatırlatıldı.²⁵ *Tan* gazetesi, İngilizlerin

¹² “Hindistan Japonlara da Boyun Eğmeyecek”, *Tan*, 13 Nisan 1942, 1.

¹³ “Pandit Nehru da konuştu”, *Cumhuriyet*, 18 Temmuz 1942, 3.

¹⁴ “Gandi”, *Yeniğün (Antakya)*, 14 Mart 1942, 1.

¹⁵ Hüseyin Cahit Yalçın, “Büyük Bir Federasyon”, *Haber*, 23 Mayıs 1942, 1.

¹⁶ Yunus Nadi, “Hindistan Ne Olacak?”, *Cumhuriyet*, 1 Nisan 1942, 1.

¹⁷ Selim Ragıp Emeş, “Hindistan Niçin Lakayd Duruyor”, *Son Posta*, 10 Aralık 1939, 3.

¹⁸ Hüseyin Cahit Yalçın, “Hindistan Meselesi”, *Haber*, 30 Mart 1942, 1.

¹⁹ “Hindistan İç Harbinin Doğuracağı Tehlikeler”, *Tanin*, 8 Nisan 1946, 1.

²⁰ “Hindistan Muamması Çözülüyor”, *Cumhuriyet*, 6 Nisan 1942, 1.

²¹ H. E. Erkilet, “Hindistan Müdaafaasının Önemli Tarafları”, *Cumhuriyet*, 6 Nisan 1942, 2.

²² Etem İzzet Benice, “Hindistan Yeni Tarihinin Dönüm Noktasında”, *Son Telgraf*, 14 Mart 1942, 1.

²³ “Hindistan Kral Naibi”, *Cumhuriyet*, 17 Mart 1942, 1; Zekeriya Sertel, “Hindistan Meselesi”, *Tan*, 28 Mart 1942, 1.

²⁴ Hüseyin Cahit Yalçın, “Gandi, Nehru ve Azad’ın Tevkifleri”, *Haber*, 9 Ağustos 1942, 1; “Hindistan’da Mücadele Başlıyor”, *Haber*, 9 Ağustos 1942, 1.

²⁵ “Hindistan’da Yakında Bir Kaynaşma Bekleniyor”, *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1942, 1.

verdikleri sözleri tutması gerektiğini, savaşın getirdiği koşulların istiklali zorunlu kıldığını vurguladı.²⁶ Kısacası, basında Hint İstiklal Hareketi'nin argümanlarına ve İngilizlerin çözümsüz tutumuna yer verilerek bir nevi bağımsızlığı meşrulaştıran argümanlar üzerinde duruluyordu.

İlginç bir şekilde, Türk basınında Hindistan'ın istiklali meselesi adeta İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulacak düzende, "hür dünyanın bir sembolü" haline gelmişti. Basında Hindistan'a ilişkin değerlendirmelerde dünyanın hür milletlerinin Hint bağımsızlık mücadelesine destek vermesi konusunda çağrı yapıldı.²⁷ Buradan hareketle, Türk basınının İngilizlerin başını çektiği Müttefikleri "hür dünyanın temsilcisi" olarak konumlandığı, fakat bu hürriyetin tesis edilebilmesi için Hindistan'ın bağımsızlığının öncelikli koşul olarak gördüğü sonucuna varılabilir. Zira basındaki birçok haberde, "faşizme karşı hürriyetin savaşı" vurgusu yapılıyor, İngilizler demokrasi bloğunun öncüsü olarak konumlandırılıyordu. Örneğin, *Yeni Asır*'a göre bunun için demokrasiyi temsil eden İngiltere'nin öncelikle Hindistan'a hak ettiği hürriyeti vermesi gerekiyordu.²⁸ Yine, Ömer Rıza Doğrul, Hint istiklalini dünya hürriyetiyle şu şekilde ilişkilendiriyordu:

"Mademki dava dünya hürriyetidir ve dünyanın hür milletleri bu dava uğrunda mücadele etmektedir. Hindistan da bu hür milletlere karışmak ve bu hür milletlerle birlikte tecavüz ve istilaya karşı gelme azmindedir. Bütün istediği de hür milletlerin kendisini hür tanımaları ve böylece tam manasıyla elbirliği yapmak imkânını sağlamalarıdır, fakat buna verilen cevap vaktin müsait olmadığıdır... Hindistan'ın dünya hürriyetiyle alakası varsa, Hintlilerin dediği gibi, evvela Hindistan'ın hürriyetini tanımak gerekir."²⁹

Türk basını Hindistan meselesine adeta savaşın kaderini değiştirebilecek derecede bir önem atfetmişti. Örneğin, *Haber* gazetesinden Hüseyin Cahit Yalçın, Hindistan'ı İngilizler için bir "zaaf" olarak nitelendirerek, bölgeye yönelik bir işgalin İngilizlerin elini zayıflatacağını iddia etti.³⁰ Benzer şekilde, Baha Tevfik Tansel'e göre, Hindistan'a olası bir Japon tehdidine İngilizlerin seyirci kalması halinde savaştaki dengeler İngilizlerin aleyhine değişebilirdi.³¹ Yine, savaş koşulları içinde Hindistan'ın İngilizlerin yanında savaşa girmesine rağmen kendisini müdafaa edecek bir ordudan yoksun olması Türk basınında eleştirildi.³²

Bu yıllarda Hindistan'a yönelik izlenecek dış politika prensibi konusunda iki farklı görüş ortaya atıldı. Birincisi, sömürge ülkelerinin bağımsızlığının desteklenmesi iken, diğer görüş ülkelerin iç siyasetine müdahil olmamak gibi bir çekinceyi ifade ediyordu. Şöyle ki Türk gazeteci heyetinin Hindistan ziyareti sırasında Falih Rıfkı, "Dünyada herhangi bir ulusun bağımsızlığını desteklemeyen bir Türk bulamazsınız." derken, diğer taraftan Türkiye'nin Hindistan'ın iç politikasına karışmak gibi bir misyonu olmadığını da söylüyordu.³³ Bu da bize, söz konusu yıllarda Türk dış politikasının içinde bulunduğu Doğu-Batı ikilemine dair açık bir örnek sunmaktadır, zira Batı tandanslı bir dış politika izleyen Türkiye'nin Hindistan'a bakışı tarafsız bir yaklaşımdan oldukça uzak olarak görülebilir.

Türk basınının belirtilen dönemde Hindistan'ın istiklaline yönelik ilgisi, savaş koşullarındaki gelişmelerle doğrudan alakalıydı. Şöyle ki İngiltere'nin yanında yer alan Hindistan'ın savaştaki konumuna ve olası tehditlere de dikkat çekildi. Bunlardan en belirgin olanı Hindistan için ortaya çıkan olası bir istila (Sovyet Rusya veya Japonya) tehdidiydi.³⁴ Zira *Vakit* gazetesinin tahminine göre, Japon tehlikesi gittikçe Hindistan'a yaklaşıyordu.³⁵ Aynı şekilde, *Tan* gazetesinden Zekeriya Sertel'e göre de İngiliz sömürgesi Hindistan "*tarihte ilk kez doğrudan doğruya bir tehdit altındaydı.*"³⁶

Ulus gazetesinden N. Artam ise "*Hindistan bu harpte ne iş gördü?*" diyerek İngilizlerin Hindistan'ı sürüklediği tehlikeye dikkat çekiyor, bağımsız bir Hint ordusunun olmamasından dolayı İngilizleri sorumlu tutuyordu.³⁷

²⁶ M. Zekeriya Sertel, "İngiltere Hindistan Meselesini Halle Çalışıyor", *Tan*, 13 Mart 1942, 1.

²⁷ Ömer Rıza Doğrul, "Hindistan Meselesi ve Dünya Hürriyet Davası", *Cumhuriyet*, 15 Ağustos 1942, 3.

²⁸ Şevket Bilgin, "Hindistan Demokrasi Cephesine Sadık Kalacaktır", *Yeni Asır*, 20 Nisan 1942, 1.

²⁹ Ömer Rıza Doğrul, "Hindistan Meselesi ve Dünya Hürriyeti Davası", *Cumhuriyet*, 15 Ağustos 1942, 3.

³⁰ Hüseyin Cahit Yalçın, "Hindistan Yüzünden", *Haber*, 15 Ağustos 1942, 1.

³¹ Baha Tevfik Tansel, "Hindistan Bir Servet Kaynağıdır, İngilizler Burasını Bırakamaz", *Telgraf Gazetesi*, 13 Ağustos 1942, 2.

³² "Hindistan'ın Müdafaası", *Cumhuriyet*, 15 Temmuz 1941, 2.

³³ *The Times of India*, 22 Ocak 1943, 7.

³⁴ "Hindistan Meselesi", *Yeni Asır*, 2 Nisan 1942, 4; "Hindistan Tehlikeye Girdi", *Bugün*, 10 Mart 1942, 1; Asım Us, "Hindistan Üzerine Çöken Japon Tehdidi", *Vakit*, 17 Mart 1942, 1.

³⁵ "Tehlike Hindistan'a Yaklaşıyor", *Vakit*, 5 Mart 1942, 1.

³⁶ M. Zekeriya Sertel, "Hindistan Meselesi", *Tan*, 6 Mart 1942, 1; M. Zekeriya Sertel, "Hindistan Meselesi", *Tan*, 6 Mart 1942, 1.

³⁷ N. Artam, "Hindistan Bu Harpte Ne İş Gördü?", *Ulus*, 13 Haziran 1946, 2.

Vakit de “Hindistan’a olası bir Japon tarruzunun mümkün olup olmadığını sorguluyordu.³⁸ Bir bakıma, Hindistan’ın karşı karşıya kaldığı işgal tehlikesi Türk kamuoyunda İngiliz sömürge yönetiminden daha büyük bir tehdit gibi algılanmıştı. Başka bir ifadeyle, Türk basını İngilizlerin bölgedeki sömürge düzeninin son bulacağını öngörmüş, dolayısıyla İngiltere dışındaki başka bir ülkenin olası bir istilasına tepki göstermişti.

İngilizlerin Hint İstiklal Hareketi’ni yavaşlatan tutumu basında çok sert bir şekilde eleştirildi. İstiklalın gecikmesinin farklı gerekçeleri irdelense de büyük oranda İngiliz politikaları sorumlu tutuldu. Örneğin, 1942 yılından itibaren şiddetlenen sivil itaatsizlik eylemlerinde İngilizlerin halka silah doğrultması, Hint istiklalini engelleme girişimi, halka karşı bir “ihtilal” olarak yorumlandı.³⁹ Yine *Tan* gazetesi yazarı Zekeriya Sertel, İngilizlerin ekonomisinin ana omurgasını oluşturan Hindistan’dan çekilmek istememesini ticari çıkarlarıyla ilişkilendirdi.⁴⁰ Bu sırada, Hint milliyetçilerinin İngilizler tarafından tutuklanması sert bir şekilde eleştirildi. Aynı zamanda bu müdahaleler Hint İstiklal Hareketi’ni daha da ateşleyen bir unsur olarak yorumlandı.⁴¹ Zekeriya Sertel’e göre bu tutum Hint milliyetçilerini tahrik etmek demektir ve istiklal hareketine ivme kazandıran bir yönü de vardır.⁴² Tüm bu müdahaleler Hint milliyetçileriyle İngilizlerin arasının açıldığını gösteriyordu.⁴³

Türk basınında, İngilizlerin tüm bu girişimlerine rağmen Hindistan’ın bağımsızlık hareketinin başarılı olacağına dair güçlü bir inanç olduğu da okunabilmektedir. Bu doğrultuda basındaki birçok değerlendirmede, İngilizlerin savaş sonrasında Hindistan’ın istiklalini daha fazla geciktiremeyeceği yönünde görüşler öne sürüldü.⁴⁴ Bu bakış açısı, dönemin konjonktürel ortamından ve istiklal hareketine dair olumlu gelişmelerden ilham alıyordu. Bir bakıma, Türk basını İngiltere’nin bağımsızlığı erteleyen tutumunun istiklal hareketine bir katkı da sunabileceği kanaatindeydi. Nitekim *Cumhuriyet* savaş koşullarının istiklal önünü açabileceğini şöyle izah ediyordu:

“... İngiltere müteaddid cephelerde meşguldür. Ve bu cephelerin biri de Birmanya-Hindistan hududundadır. Bu yüzden İngiltere, Hindistan içinde dahili bir harbin kopmasını göze alamaz. Belki vaziyet bu istidadi gösterirse, İngiltere şiddet politikasını birdenbire bırakır ve daha çok mülayim bir siyaset tutarak vaziyeti ıslah etmeyi tercih eder.”⁴⁵

Zikredilen iyimser bakış açısının yanı sıra basında bu görüşün aksi yönde fikirler de öne sürülerek İngilizlerin bölgeden çekilmesini çok olası görmeyenler de vardı.⁴⁶ Hindistan’ın istiklaline dair olumsuz fikirler Hint alt kıtasındaki farklı dinamikler ve sosyal/siyasî yapıdan ileri geliyordu. Zira *Akşam* gazetesine göre, İngiliz sömürgesinin yanı sıra istiklali geciktiren esas unsur, bölgesel yöneticilerin iktidarı elinden bırakmak istemeyen tutumuydu.⁴⁷ Benzer şekilde, Hint istiklalinin gecikmesinden Hindu-Müslüman çatışması da sorumlu tutuldu. Zira, Hindistan’daki Hindu ve Müslüman liderler arasındaki anlaşmazlıkların bağımsızlık adına yürütülen müzakere sürecini sekteye uğratması Türk basınına bu izlenimi vermişti. “Hindistan konuşmaları niçin neticelenmedi?” başlıklı yazıda bu ilişki etki şu şekilde temellendirildi:

“Hindistan’ın Müslüman-Türk halkı bütün Hindistan’ı asırlarca idare etmiş ve Hindistan içinde medeniyetler kurmuş kimselerin torunlarıdır. Bugün de hiç şüphe yok ki, en aydın, en vatansever unsurlarının başındadırlar. Bu böyle olduğu halde Müslümanların Hindistan’ın bağımsızlığı yolunda geri adım atmış gibi görünmeleri cidden hayretle karşılanmaya değer bir hadisedir.”⁴⁸

Basında ele alınan konulardan bir diğeri de Hint-İngiliz ilişkilerinin seyriydi. Türk basınında, İngiliz basınında çıkan haberler yorumlanmak suretiyle İngiltere’nin bölgedeki sömürü düzeninin sarsıldığı sonucuna

³⁸ “Hindistan’a Japon Taarruzu Yakın mı?”, *Vakit*, 28 Ekim 1942, 2.

³⁹ “Hindistan’da İhtilal Genişliyor”, *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1942, 1; “Hindistan’da Genişleyen Arbedelere Asker de Müdahaleye Başladı”, *Cumhuriyet*, 13 Ağustos 1942, 1.

⁴⁰ Zekeriya Sertel, “Hindistan Meselesi”, *Tan*, 6 Mart 1942, 1.

⁴¹ “Hindistan Karışıyor”, *Tan*, 10 Ağustos 1942, 1.

⁴² Zekeriya Sertel, “Hindistan Meselesi Çıkmaza Girdi”, *Tan*, 10 Ağustos 1942, 1.

⁴³ “Hür ve Müstakil Hindistan”, *Cumhuriyet*, 13 Nisan 1942, 3; Şevket Bilgin, “Hindistan Tarihi Saatler Geçiriyor”, *Yeni Asır*, 4 Nisan 1942, 1.

⁴⁴ Hindistan’ın İstiklali”, *Son Telgraf*, 14 Şubat 1942, 1; Hüseyin Cahit Yalçın, “İngiltere ve Hindistan”, *Haber*, 4 Mart 1942, 1; “Hindistan Meselesi Nihayet Bir Çıkmaza Girdi”, *Tasvir-i Efkar*, 10 Ağustos 1942, 1. Ömer Rıza Doğrul, “Uzakşark Buhranında Hindistan’ın Vaziyeti”, *Cumhuriyet*, 2 Şubat 1942, 3; Hindistan İşi”, *Yeni Asır*, 13 Nisan 1942, 4. Hindistan’ın İstiklali”, *Son Telgraf*, 14 Şubat 1942, 1. “İngiltere ve Hindistan”, *Haber*, 4 Mart 1942, 1; “Hindistan Meselesi Nihayet Bir Çıkmaza Girdi”, *Tasvir-i Efkar*, 10 Ağustos 1942, 1.

⁴⁵ Ömer Rıza Doğrul, “Hindistan’da Kopan Fırtına”, *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1942, 3.

⁴⁶ Baha Tevfik Tansel, “Hindistan Bir Servet Kaynağıdır, İngilizler Burasını Bırakamaz”, *Telgraf Gazetesi*, 13 Ağustos 1942, 2.

⁴⁷ “Yeni Hindistan ve Hint Mıhraceleri”, *Akşam*, 21 Ağustos 1947, 5.

⁴⁸ Ömer Rıza Doğrul, “Hindistan Konuşmaları Niçin Neticelenmedi?”, *Cumhuriyet*, 19 Temmuz 1943, 3.

ulaşılmıştı.⁴⁹ *Cumhuriyet* gazetesi, İngilizleri hedef alırken, Hint İstiklal Hareketi'nin önüne daha fazla geçilemeyeceğini şöyle savundu: "Aynı hadisenin şimdiye kadar kaç defa tekerrür ettiğini sayamayacak vaziyetteyiz. Çünkü bir değil, iki değil, beş değil, mütemadiyen tekerrür etti. Ve her defasında İngilizler onları tahliye mecbur oldular."⁵⁰

2. Türk Basınının Hindu-Müslüman Çatışmasına ve Pakistan Taleplerine Yönelik Bakışı

Müslümanlar ve Hindular arasındaki fikir ayrılıkları, bağımsızlığa giden süreçte daha da arttı. İki kesim arasındaki çatışmanın çeşitli yönleri, boyutları ve etkileri Türkiye tarafından da yakından takip edildi. Türk basını Hindu-Müslüman çatışması sonucu yaşanan olaylara geniş yer verdi.⁵¹ Türk basınında konuya ilişkin analizler yapıldı ve çözüm önerileri sunuldu. Hindular ve Müslümanlar arasındaki çatışmalar o derece hızlanmıştı ki oldukça gerilen ilişkiler neticesinde Hindistan'ın bir iç savaşa bile sürüklenebileceği endişesi dile getirildi.⁵² Türk gazetelerinde çatışmaların sona ermesi şu şekilde temenni ediliyordu:

"Gönül çok arzu ederki, asırlarca müddet aynı topraklar üzerinde yanyana yaşamış ve istikbalde de yaşamaya mecbur olan Müslümanlarla Hindular, bu manasız kıtale bir an evvel nihayet versinler ve huzur, sükun içinde iş ve güçleriyle meşgul olsunlar."⁵³

Türk basınındaki bazı değerlendirmelerden hareketle, Hindu-Müslüman çatışmasına karşı çıkan bir tutum benimsendiği ileri sürülebilir. Nitekim basınının büyük bir kısmı söz konusu ayrışmayı Hindistan'ın bağımsızlığını geriletecek bir unsur olarak görüyordu. Örneğin, *Vakit* gazetesine göre, "*Hindistan'ın istiklalini geciktiren tek amil, Hintlilerle Müslümanlar arasında birlik kurulamayışıydı.*"⁵⁴ Benzer şekilde, Ömer Rıza Doğrul, bir değerlendirmesinde Hindu ve Müslümanlar arasındaki ihtilafların derin sebepleri olduğunu kabul etmekle birlikte, bunun istiklal hareketini geciktirdiğini şöyle izah etti:

"Görünüşe göre, İngiltere Hindistan'a bir Dominyon statüsü vermeye hazırdır. Fakat Hintliler, yani Hint kütelleri arasındaki ayrılıklardan dolayı bu hedefi tahakkük ettirecek bir anayasa hazırlayamamakta ve bu yüzden Hindistan'ın mukadderatı da bir karara bağlanmadan sürüklenip gitmektedir."⁵⁵

Türk basınında, Hint istiklaline yönelik gayet olumlu bir görüş hâkimken, ülkenin bölünme ihtimaline yönelik ciddi bir endişenin de olduğu görülmektedir. Nitekim basında, sıklıkla Hint istiklali sürecinde Müslümanların ayrı devlet kurma talebinin bağımsızlık hedefine zarar verebileceğine dikkat çekildi. Yine, Hindistan'da bulunan pek çok din, dil ve görüş farklılıklarından dolayı bağımsızlık sürecinde, çıkan çatışmalar ve olaylardan hareketle Hindistan genelinde bir iç savaş çıkma ihtimali de gündeme getirilmiş, ülkenin bir "ihtilal" arefesinde olup olmadığı ele alınmıştı.⁵⁶ Esasında, Hint istiklal hareketinde öne çıkan gelişmelerin Türk basınının da bir gündemi haline geldiği, Hint milliyetçilerinin endişelerinin paylaşıldığı sonucuna varılabilir.

Türk basını zaman zaman Hint Müslümanlarının taleplerine ve maruz kaldığı haksızlıklara da dikkat çekiyordu. Örneğin, *Cumhuriyet* gazetesi Hindistan'da Müslümanların ciddi bir "mezalimle" karşı karşıya kaldığını, Hint-Müslüman çatışmasının derinliğinin bölünmeye giden süreci zorunlu kıldığını ifade etti. Yine Müslümanların Hindu tahakkümü korkusuna ve bunun ayrı bir devlet kurma konusunda temel motivasyon olduğuna yer verildi.⁵⁷ Aynı şekilde Hindu ve Müslümanlar arasında düşünce, yaşayış, din ve daha pek çok konuda farklılıklar olduğu göz önünde bulundurularak Müslümanların ayrı devlet kurma talebinin gerekçeleri şu şekilde anlaşılmaya çalışıldı:

"Hindistan'da 250 milyon Hindu, 90-100 milyon Müslüman vardır. Bu büyük Müslüman kitlesi bir ekalliyet vaziyetinde olduğundan Hindulara tabi olmaktan, onların tahakkümü altına düşmekten korkuyor. Bunun için, Hindistan'ın ikiye ayrılmasını ve Müslümanların yaşadıkları yerlerde Pakistan adıyla ayrı bir hükümet

⁴⁹ H. A. Kuyucak, "Hindistan'da Milli Ekonomi ve İngiltere'de Akisleri", *Ulus*, 7 Şubat 1939, 5.

⁵⁰ Ömer Rıza Doğrul, "Mazinin Tekerrürü", *Cumhuriyet*, 10 Ağustos 1942, 3.

⁵¹ "Hindistan'da Müslümanlarla Mecusiler Gene Çarpıştı", *Cumhuriyet*, 22 Nisan 1941, 3.

⁵² *Ulus*, 18 Eylül 1947, 4; *Tanin*, 25 Mart 1946; *TNA*, DO, 142/340, 10941514, POL 7830/48, 28 Ekim 1947, (Hindistan'da Çıkan çatışmalara dair İngilizler tarafından tutulan raporlar).

⁵³ *Akşam*, 30 Ağustos 1947, 2.

⁵⁴ "Hindistan Meselesi", *Vakit*, 20 Eylül 1946, 3.

⁵⁵ Ömer Rıza Doğrul, "Dünya Harbi İçinde Hindistan", *Cumhuriyet*, 17 Aralık 1941, 3.

⁵⁶ "Hindistan'da Dahili Harp Tehlikesi Var", *Cumhuriyet*, 26 Kasım 1945, 1; "Hindistan Bir İhtilal Arefesinde mi Bulunuyor", *Cumhuriyet*, 14 Şubat 1946, 1; "Hindistan'daki İsyân Hareketine Halk da Katıldı", *Cumhuriyet*, 23 Şubat 1946, 1; "Bombay'daki Şiddetli Kargaşalık", *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1946, 1; "Hindistan Hadiseleri", *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1946, 1.

⁵⁷ "Hindistan'da Müslümanların Acıklı Durumu", *Cumhuriyet*, 3 Aralık 1947, 3.

kurulmasını istiyorlar. Müslümanlar Hindu tahakkümünden o kadar çekiniyorlar ki İngiliz idaresini daha hafif buluyorlar.”⁵⁸

Cumhuriyet gazetesinin de ifade ettiği gibi “Hindu, Müslüman, Sih ve sairenin hakları ve istikballeri ilk amaç değildi. Bunlar Hintlilerin aralarında halledecekleri meselelerdi. Asıl mesele, Hindistan’ın hürriyet ve istiklalini kurtarmak ve milli bir hükümet kurmaktı.”⁵⁹ Yine Burhan Belge, “Sömürgeler ve İstiklal” adlı köşeyazısında İngiltere gibi ülkelerin sömürüsüne karşın, “ancak istiklal için savaşılan ve kendi kendini yönetme yeterliliği ve bilincine erişen ülkelerin bağımsızlığını kazanabileceği” söylüyordu.⁶⁰ Kısacası, Hindistan’ın bölünmesi, bağımsızlık hareketine güç kaybettirecek bir unsur olarak ele alındı. Buradan hareketle, Türk basınının ilk önceliğinin Hindu-Müslüman meselesi olmadığı ileri sürülebilir.

Basındaki haberlerin genel niteliğine bakıldığında, Hindu-Müslüman çatışmasından ve Pakistan’a giden süreçten İngilizlerin sorumlu tutulduğu görülmektedir. Örneğin, *Cumhuriyet* gazetesi yazarı H. Emir Erkilet, Hindu ve Müslüman gibi din farklılıklarının Hindistan’da tarih boyunca mevcut olduğunu, bu ayrılıkların İngiliz idaresi nedeniyle bir çatışmaya dönüştüğünü ileri sürdü.⁶¹ Ahmet Şükrü Esmer’e göre ise Hindistan’ın bağımsızlığına kesin gözüyle bakılmakla birlikte esas mesele şu idi: “Yalnız Hindistan mı? Yoksa Hindistan ve Pakistan mı? İşte Hindistan meselesinin hallinde her şeyden evvel bu suale cevap vermek lüzum gelecektir.”⁶² Buradan hareketle, Türk basınının İngiltere’nin birleşik ve güçlü bir Hindistan devleti bırakmak yerine ülkeyi böldüğü, ayrımları derinleştirdiği konusunda mutabık olduğu söylenebilir.

Kısacası, Türk basınının ayrı bir Müslüman devletinin kurulmasını sorgulayan bir tutum içinde olduğu iddia edilebilir. Zira basındaki değerlendirmelerde, sık sık bölünmenin Hindistan için yaratabileceği zorluklara vurgu yapıldı. Örneğin, *Vakit*’e göre Hindistan’da Müslüman ve Hinduların yaşadığı bölgeleri birbirinden ayırmak oldukça güçtü, çünkü halk bir arada yaşıyordu. Ayrıca, Müslüman ve Hindu şeklindeki bölünme hem İngilizlerin işine gelirdi, hem de diğer unsurların da bölünme talebini beraberinde getirebilirdi.⁶³

3. Türk Basınında Hindistan’ın Bağımsızlığı ve Pakistan’ın Kurulmasına Yönelik Tepkiler (15 Ağustos 1947)

Hindistan’a bağımsızlık verileceğinin açıklanması ve Hint İstiklal Hareketi’nin başarıya ulaşması Türkiye tarafından sevinçle karşılandı. Hindistan’da istiklal mücadelesinin *nihayet sonuç vermiş* ve Hindistan hak ettiği bağımsızlığa kavuşmuştu.⁶⁴

Türk basınında 1947 yılının başından itibaren, İngilizlerin yaptığı açıklamalara ve çekilme sürecinin detaylarına geniş yer verildi. Hindistan’ın bağımsızlığı ve İngilizlerin buradan çekileceği, kesin olarak 1947 yılının Şubat ayında açıklandı.⁶⁵ İngiliz Başbakanı Attlee’nin 1947 yılının ortalarında Hindistan’dan tamamen çekilmiş olacaklarına yönelik açıklaması istiklal geç de olsa geldiğinin ilanıydı.⁶⁶

Türk basınında, Hindistan’ın bağımsız bir devlet olmasından duyulan memnuniyet çeşitli şekillerde ifade edildi. Örneğin Nazım Poroy, *Hindistan ve Pakistan* isimli makalesinde Türklerin “küçük milletlerin” hürriyet mücadelesini her zaman desteklediğini ve sömürge siyasetine karşı çıktığını ifade ederek bağımsızlık karşısındaki olumlu tavrını ortaya koydu. Poroy, Hindistan’ın bağımsızlığından duyduğu memnuniyeti şu şekilde dile getirdi: “Şimdi Hindistan’la Pakistan’ın da ayrı birer dominyon, yani tam bir serbest devlet gibi, bu camianın içine girmiş olmalarını cihanşumul bir meselenin iyi suretle halli bakımından mesut bir netice saymamaya imkan

⁵⁸ *Akşam*, 5 Aralık 1946, 2. Hindu ve Müslümanlar arasındaki kitlesel şiddet gerek Hinduların gerekse de Müslümanların en önemli gündemini oluşturmaktaydı. İki kesimde de kitlesel şiddete engel olmaya çalışan ve birlik çağrısı yapan pek çok uzlaşmacı görüşün yanı sıra aynı zamanda radikal oluşumlar da ortaya çıktı. Nitekim Hindu milliyetçiliğini temsil eden Hindu Mahasabha bunlardan biriyken, Müslümanlar arasında da bütünüyle Hinduları suçlayan pek çok radikal grup vardı. Bkz. *NMML Archives*, All India Hindu Mahasabha Papers, C/55/ 1064, 10 Eylül 1944 (Hindu Mahasabha başkanı B. S. Moonje tarafından yazılan Hindu Mahasabha sekreteri V. G. Deshpande’ye yazılan Hindu-Müslüman çatışmalarına dair mektup).

⁵⁹ Ömer Rıza Doğrul, “Hindistan ve Pakistan Meselesi”, *Cumhuriyet*, 13 Nisan 1946, 3.

⁶⁰ Burhan Belge, “Sömürgeler ve İstiklal”, *Tanin*, 14 Haziran 1945, 1.

⁶¹ H. E. Erkilet, “Hindistan’da Durum”, *Cumhuriyet*, 10 Nisan 1942, 2.

⁶² Ahmet Şükrü Esmer, “Hindistan ve İngiltere”, *Tanin*, 24 Mart 1946, 2.

⁶³ Asım Us, “Hindistan Meselesinin Hallini Zorlaştıran Sebep”, *Vakit*, 7 Nisan 1942, 1.

⁶⁴ “Hindistan Muamması Çözülüyor”, *Cumhuriyet*, 6 Nisan 1942, 1.

⁶⁵ “Hindistan’ın Tahliyesi İşi”, *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1947, 1; “İngilizler Hindistan’ı Boşaltacaklar”, *Cumhuriyet*, 21 Şubat 1947, 1.

⁶⁶ Ömer Rıza Doğrul, “Hindistan’ın Bağımsızlık Yılı”, *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1947, 3; “İngilizler Hindistan’dan Ayrılırken”, *Cumhuriyet*, 25 Mart 1947, 1.

var mı?"⁶⁷ Ayrıca, *Vakit* gazetesindeki bir haberde, Gandhi'nin ve istiklal hareketi taraftarlarının itaatsizlik mücadelesinin neticesini almaya başladığına ve Hindistan'ın bağımsızlığını mutlaka elde edeceğine yer verildi.⁶⁸

Türk basınında Hint istiklalinin kazanılmasında Gandhi'nin rolü öne çıkarılarak kurucu liderin önemine vurgu yapıldı. Bağımsızlığın kazanılmasında Gandhi'nin mücadelesinin ve toplumu örgütlemesinin önemine sıklıkla değinildi. Örneğin, *Cumhuriyet* Hint lideri Gandhi'yi şu şekilde takdir ediyordu:

"Gandhi, hayatını memleketinin istiklali uğruna neşretmiştir. Yalnız bunu şiddet kullanarak almaya taraftar olmamıştır. Gandhi diyor ki 'İstiklal, İngiliz kontrolünün kaldırılması demektir. Yani, İngiliz kapitalistlerinden ve silahlı müdafaa kuvvetlerinden kurtulmak. Bir ordu tarafından idare edilen memlekette -hatta bu, kendi milli ordusu bile olsa- hürriyet olamaz'...Yüz binlerce insan kuvvetlinin önünde titriyor. Fakat kalbini, şahsi menfaatten sıyrılıp hayatını halkın saadetine hasredene veriyor. Gandhi'nin ömrü baştan başa bir feragat örneğidir."⁶⁹

Türk basınında, Hindistan'ın bağımsızlığı "Hürriyetine Kavuşan Hindistan" şeklinde verilmiş, bu kararın İngilizler tarafından da olumlu karşılandığı belirtilmişti.⁷⁰ Yine Hindistan'ın bağımsız olması ve Hindistan ve Pakistan'ın kurulması Türk dış politikası açısından Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından şu şekilde değerlendirildi:

"Hindistan ve Pakistan'ın hür milletler camiasına katılmalarını derin bir sevinçle karşıladık. Bu iki devletle siyasi münasebetleri süratle tesis etmek yolundayız. Hindistan ve Pakistan devletlerinin, kendi huzur ve saadetlerini temin ederken, milletlerarası barış ve dostluk ideallerinin tahakkuk ettirilmesi uğrunda da değerli hizmetler yapacağına eminiz."⁷¹

Hindistan'ın bağımsızlığı Türk basınında Doğu toplumunu uyanışının önemli bir adımı olarak da yorumlandı. Nitekim Yunus Nadi, *Cumhuriyet* gazetesinde kaleme aldığı "*Uzak Şarkta Uyanan Milletler*" başlıklı yazısında, Hint istiklalinden duyduğu memnuniyeti ve bunun Doğu milletlerinin uyanışını sembolize ettiğini, şimdiye kadar sadece sömürge gözüyle bakılan Hint toplumunun istiklalini kazandığını ifade ediyordu. Hindistan'ın istiklal mücadelesini ve sömürgeci anlayışın sona erdiği şu şekilde belirtildi:

"Hindistan ta Birinci Dünya Savaşı'nın sonundan beri milli emellerini yaşatmak için olgunlaştırmak için her şeyi yapmakta ve emellerini gerçekleştirdiğini görececek duruma yaklaşmış bulunmaktadır. Dünyada körükörüne istismar edilmeye boyun eğecek millet kalmamış olduğunu görmek, devrimiz hesabına mukakkak ki, bir şereftir. Fakat asıl büyük şeref, bu uyanan v kalkınan milletlerin varlıklarını ve haklarını tanımak ve milliyetlerinin tekamülünü sağlayacak bir yol tutmalarına delalet etmektir."⁷²

Pakistan'ın kuruluşuna da basında geniş yer verildi. Fakat, basındaki haberler Türk basınının Pakistan'ın kuruluşuna daha mesafeli yaklaştığı izlenimini vermektedir. Nitekim bölünmenin ayrıntılarına yer verilen haberlerde, Gandhi'nin ve Hint milliyetçilerinin bu kararı kabul etmek zorunda kaldığına, Hint istiklali için başka yolun bulunmadığına yer verildi.⁷³ Fakat, Türk basını Müslümanlarla Hinduların iş birliği yapmasının ve tek bir Hindistan'ın daha iyi olacağı görüşünü ileri sürmeye ve ortaya çıkan sonucu eleştirmeye devam ediyordu. Buna karşın, Hindistan'da ortaya çıkan sonucun Müslümanlar ve Hindular için hayırlı olması temenni edilmişti. Yine de Müslümanların bu karardan duyulan memnuniyetsizlik şu şekilde kendisini gösterdi:

"...Madem ki Hint Müslümanları menfaatlerini ayrılmakta görüyorlar, elbette ki onlar haklıdırlar. Çünkü durumu bütün teferruatıyla onlar biliyor ve bütün teferruatı göz önünde tutarak menfaatlerinin gereği dairesinde hüküm vermek onlara ait bulunuyor. Onlar da ayrılmak lehinde karar vermiş olduklarına göre, bize düşen bir şey varsa onların kararlarını desteklemek ve kendilerini tebrik etmektir."⁷⁴

Türk basınında Pakistan'ın geleceği, bölünmede İngiltere'nin payı olup olmadığı ve Müslümanların durumu en çok ele alınan konular arasındaydı. Örneğin, *Cumhuriyet* gazetesi bağımsızlığı Hint coğrafyası adına oldukça olumlu olarak yorumlarken, bölünmenin bir İngiliz politikası olup olmadığını sıklıkla sorgulandı. Şöyle ki, Hindu ve Müslümanlar arasında artan ayrışmanın bölünmeyle neticelendiği, bunda İngilizlerin "hükmetmek için taksim

⁶⁷ Nazım Poroy, "Hindistan ve Pakistan", *Ulus*, 13 Ağustos 1947, 1-3.

⁶⁸ *Vakit*, 9 Mart 1931, 1.

⁶⁹ "Mahatma Gandhi", *Cumhuriyet*, 22 Haziran 1947, 2.

⁷⁰ *Vakit*, 17 Ağustos 1947, s.1; *Vakit*, 7 Temmuz 1947, 1.

⁷¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre VIII, Cilt 7, 1947, 4; *Akşam*, 2 Kasım 1947, s.7; *Vakit*, 2 Kasım 1947, 6.

⁷² Yunus Nadi, "Uzak Şarkta Uyanan Milletler", *Cumhuriyet*, 16 Ekim 1945, 1.

⁷³ "Müstakil İki Hindistan", *Cumhuriyet*, 5 Haziran 1947, 3.

⁷⁴ Ömer Rıza Doğrul, "Hindistan'ın İstiklaline Dair", *Cumhuriyet*, 5 Haziran 1947, 3.

et” politikasının etkili olabileceği ileri sürüldü.⁷⁵

Hindistan’ın bölünmesine dair daha sorgulayıcı bir bakış açısı görülürken, Hint Müslümanlarına dair de yakın bir ilgi ve duyarlılık da basından okunabilmektedir. Nitekim Pakistan’da Müslümanların durumu ve çatışmalardaki büyük kayıplardan duyulan üzüntü şu şekilde dile getirildi:

“İleride ve belki yakın bir atide orta Asyadaki Müslümanların güvenecekleri muazzam bir devlet haline gelecek olan Müslüman Pakistan’ın ve bütün varlıklarını Pakistan istiklaline bağlamış Müslüman kardeşlerin bugünkü durumlarından dolayı endişe etmemek, bu dökülen [Müslüman] kanına, hem de bize karşı beşer fevkinde bir mevki veren ve yürekleri ibadete yakın muhabbetle titreyen Hint Müslümanlarının bu istiklal savaşındaki hesapsız kurbanlarına karşı hüznün ve yeis duymamak, siyasi hududları aşan büyük bir alaka ve muhabbetle Pakistan istiklali hadiselerini takip etmemek bizim için kabil değildir. Allah Pakistan Müslümanlarının yardımcısı olsun.”⁷⁶

Benzer şekilde, *Cumhuriyet* gazetesinde kaleme aldığı yazısında Ömer Rıza Doğrul, Hindistan’ın en önemli liderlerinden Jawaharlal Nehru’nun bölünmeye karşı çıkan fikirlerine atıfta bulunarak, Hindistan’ın bütünlüğünün korunması gerektiğini dile getirdi. Yine, Nehru’nun görüşlerine referans verilerek Hindu-Müslüman ayrışmasının Hindistan’ın bağımsızlığına bir engel teşkil ettiği şu şekilde belirtildi:

“...Hintliler, bir araya gelerek bir anayasa yapamadılar ve yapamıyorlar. Çünkü Hintliler henüz bir millet değildirler. Muhtelif cemaatlerdir ve her cemaat diğer cemaate karşı itimad ve hürmet hisleri değil, itimatsızlık ve şüphe hisleri taşımaktadır. Hatta bu itimatsızlık o dereceye varıyor ki bu cemaatler birbirleriyle her münasebeti kesmeyi ve ayrı birer varlık vücuda getirmeyi beraber yaşamaya tercih ediyorlar. Bu cemaatlerin her birinin çok büyük olması hakikati değiştiremiyor. Nehru gibi bir Hindu lideri, Mevlana Azad gibi bir İslam lideri, Hint birliği ve bütünlüğünü korumak için uğraşıyorlarsa da muvaffak olmaları ihtimali çok şüphelidir. Ve bu yüzden Hindistan’ın mukadderatı bir hal çaresine bağlanamamaktadır. Bununla beraber bugünden vuzuhla beliren bir nokta Hindistan’ın yakın bir atide istiklaline kavuşacağıdır.”⁷⁷

Türkiye, Hindistan ve Pakistan’ın iki ayrı devlet olarak bölünmesinden sonra, ilk iş olarak devlet başkanı Nehru’ya bir tebrik telgrafı yollayarak bu devletleri tanıdı.⁷⁸ Türk basını da Hindistan’ın bağımsızlığını fikir birliği içinde büyük bir sevinçle karşıladı. Lakin ülkenin Pakistan ve Hindistan olarak bölünmesine iki farklı tepki verildiği görülmektedir. Bir kesim Hindistan’ın bölünmesine mesafeli yaklaşıp bunu Güney Asya coğrafyası içinde bir güç kaybı olarak değerlendirirken, diğer kesim Pakistan Devleti’nin kurulmasını yeni bir “kardeş ülke”nin doğuşu olarak görüp Müslümanların zaferi olarak yorumladı.

Örneğin Burhan Felek, Pakistan’ın siyasî sahada da desteklenmesi gerektiğini, nitekim Müslüman bir devletin bu boyuttaki desteğinin Türkiye için de avantajlı olduğunu ve Pakistan’ın önemli bir güç haline geleceğini ifade etti.⁷⁹ *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Abidin Daver, Hintli Müslümanların, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Türklere verdiği maddi ve manevi desteğe dikkat çekerek, Türklerin bu dayanışmayı unutmadığını, bu nedenle de Pakistan’ın ayrı bir devlet olarak kurulmasından duyduğu memnuniyeti belirtti. Daver, “Dünyanın en Büyük Müslüman Devleti Pakistan” başlıklı yazısında Pakistan’ın kuruluşunu ve önemini şu şekilde ele alıyordu:

“Yaşadığımız 1947 yılı Ağustosunun en mühim olaylarından biri de 388 milyon nüfuslu İngiliz sömürgesi Hindistan’da Pakistan ve Hindistan adlarıyla iki müstakil devlet kurulmasıdır... İsmi bile kulaklarımıza hoş gelen Pakistan, şimdilik 75 milyonu geçen nüfusuyla bugün dünyanın en büyük Müslüman devleti olarak müstakil hayata doğmuştur. Biz Türkler, Pakistan halkıyla yalnız aynı dinden olduğumuz için değil, tarihi rabitaler dolayısıyla da yakından alakadarız. Çünkü İslamiyeti Hindistan’da yayanlar ve orada medeniyet ve sahvet sahibi büyük devletler kuranlar, bizim kanımızdan ve soyumuzdan kahraman Türkler olmuştur.”⁸⁰

Bağımsızlık sonrası ele alınan konular arasında, Hindistan’ın bu bölünme sırasında karşı karşıya kaldığı kıtlık, açlık ve yoksulluk gibi sosyal sorunlar öne çıktı. Türk basını sık sık İngilizlerin Hindistan’ı terk etmesi ile birlikte “korkunç bir kıtlığın” başladığına, halkın yoksulluk içinde bulunduğu sıklıkla dikkat çekti.⁸¹ Türkiye’nin Hindistan’a alakası sadece basınla sınırlı değildi. Bu alaka Türk siyasetçilerin yaptığı konuşmalara da yansımakta,

⁷⁵ “Hind Müslümanları”, *Cumhuriyet*, 5 Kasım 1947, 1.

⁷⁶ “Hind Müslümanları”, *Cumhuriyet*, 5 Kasım 1947, 1.

⁷⁷ Ömer Rıza Doğrul, “Şarkın İstikbaline Dair”, *Cumhuriyet*, 23 Mayıs 1942, 3.

⁷⁸ “Pakistan ve Hindistan Hükümetlerini Tebrik”, *Cumhuriyet*, 23 Ağustos 1947, 3.

⁷⁹ Burhan Felek, “Yaşasın Pakistan”, *Cumhuriyet*, 26 Ağustos 1947, 3.

⁸⁰ Abidin Daver, “Dünyanın En Büyük Müslüman Devleti: Pakistan”, *Cumhuriyet*, 18 Ağustos 1947, 1.

⁸¹ “İlk İngiliz Kıtaları Hindistan’ı Terk Ettiler”, *Cumhuriyet*, 18 Ağustos 1947, 1.

çeşitli vesilelerle her iki ülke mukayese edildi. Bu doğrultuda kimi zaman çocuk ölüm oranlarıyla⁸², kimi zaman ise tarihi eserlerin korunması hususunda Türkiye ile Hindistan karşılaştırıldı.⁸³

Tüm bu veriler, Pakistan'ın kurulmasının farklı safhalarını de dikkate alarak, tarihsel süreç içinde Türk basınının tepkisini ortaya koymaktadır. Şöyle ki dönemin basın-iktidar ilişkileri düşünüldüğünde basının, devletin resmi görüşünü yansıtan en önemli araç olduğu yadsınamaz. Bu anlamda, Türkiye'nin Pakistan'ın kurulmasına yönelik tutumu, daha çok 1947 öncesinin basını üzerinden temellendirilmiştir. Zira Pakistan'ın resmen kurulmasından sonra ikili ilişkilerin önce diplomatik daha sonra diğer alanlarda inşa edilmesi dış politika ve diplomasi alanı açısından öngörülebilir bir gerçektir. Nitekim Pakistan'ın resmen kurulmasından sonra Türkiye, bu ülkeyi resmen tanımış, elçi atamış ve karşılıklı diplomatik temaslar kurulmuştur. Yine, 1950'lerin başında Türkiye-Pakistan Dostluk Cemiyetinin kurulması ve Türkiye-Pakistan Dostluk Antlaşması'nın imzalanması gibi adımlar da bunu açıkça ortaya koymaktadır.⁸⁴ Bunun yanı sıra bağımsız Hindistan da resmen tanınmış, ilişkiler günümüze kadar gelişerek devam etmiştir.

Sonuç

Türk basınına göre Türk milletinin en kritik dönemlerinde büyük bir dayanışma örneği gösteren Hint halkının desteklenmesi gerekiyordu. Türk basını Hindistan'ın bağımsızlık savaşını müdafaa etmekle kalmamış, meşrulaştıran argümanlar üretmiş, aynı zamanda savaş koşulları içindeki olasılıkları değerlendirmiş ve Hint İstiklal Hareketi'ne aktif bir destek vermişti. Buna ilaveten, basındaki haber ve değerlendirmeler incelendiğinde, Türkiye'nin Hindistan'ın bağımsızlığını açıkça desteklediği, aynı zamanda İngilizlerin bölgedeki statüsünü "sömürgeci ve emperyalist" olarak konumlandığı açıktır. Bunun da ötesinde, Türk basınının zikredilen süreçteki tutumundan hareketle, Hindistan'ın bağımsızlığıyla ilgili gelişmeleri oldukça duygusallık atfederek ve subjektif bir şekilde değerlendirdiğini söylemek yanlış olmaz. Nitekim Hindistan'ın bağımsızlığının daha 1940'lı yılların başından itibaren Türk basınında büyük bir coşkuyla karşılanması, Türkiye'nin Hindistan'ın bağımsızlığını ne denli içselleştirdiğini ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte Türkiye'nin "resmi olarak" Hindistan'ın bağımsızlığı için diplomatik bir girişimde bulunduğu dair elimizde veri bulunmamaktadır. Ayrıca dönemin Türk devlet adamlarının da bu yöndeki açık beyanları oldukça sınırlıdır. Bu durumu bahsi geçen dönemde Türkiye ve İngiltere'nin müttefik olmasına ve başka bir ülkenin iç işlerine müdahale gibi algılanacak bir söylemden kaçınılmasına bağlayabiliriz. Elbette bu Türkiye'nin Hindistan'ın istiklali meselesinde tamamen tarafsız kaldığı anlamına da gelmez. Zira dönemin Türk hükümetlerinin basın üzerindeki "etkin denetimi" düşünüldüğünde, Türk basınının Hindistan İstiklal Hareketi'ni olumlayan ve hatta teşvik eden yayın politikasını Türkiye'nin zımni desteği olarak da okumak mümkündür.

Öte yandan, Hindistan'a dair verilen haberler ve yapılan yorumlar dikkate alındığında, bölünmeye giden süreçte Türk basınının Müslümanlar lehine açık bir şekilde taraf tutmadığı iddia edilebilir. Yani sırf Müslüman olmalarından ötürü, "ümmeççi bir anlayışla" Hint Müslümanlarının tarafı tutulup onlar lehine yayın yapılmamış, bilakis Hindistan'ın tüm unsurlarıyla birlikte bir bütün olarak özgürlüğüne kavuşması desteklenmişti. Bunu Türkiye'nin laik devlet yapısının basındaki yansıması olarak da okumak mümkündür. Zira basının, dönemin Türk hükümetlerinin dış politika ilkelerine paralel bir yayın politikası izlediği bilinmektedir.

Hindistan'ın istiklaline büyük bir coşkuyla destek veren Türkiye nezdinde ayrı bir Pakistan devletinin memnuniyet uyandırdığını söylemek oldukça güçtür. Zira, Türk basınındaki değerlendirmeler dikkate alındığında, daha çok bağımsızlık meselesine odaklanıldığı, Hindu ve Müslümanlar arasındaki ayrımların boyutları ele alınsa da netice olarak Pakistan fikrinin öncelikli olmadığı yönünde bir kanaat oluşmuştur. Aksine, bölünme konusu politik bir proje olarak görülmüş, İngilizlerin bölgede kalıcı olmasına yarayan "suni bir ayırım" olarak nitelendirilmişti. Bununla birlikte, Pakistan devletinin kuruluşunu "bağımsız bir Müslüman devletin doğuşu" ve bir "başarı" olarak telakki eden yorumlar da yapılmıştı. Fakat genel manada, bunun bağımsızlığı gölgeleyen bir gelişme gibi algılandığı ve daha çok Hindistan'ın bağımsızlığının öne çıkarıldığı söylenebilir.

⁸² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VII, Cilt 4, 1943, 37.

⁸³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VII, Cilt 10, 1944, 434.

⁸⁴ Bahar İzmir, "Türkiye-Pakistan Dostluk Antlaşması", *Atatürk Ansiklopedisi*. Anlaşmalar için bkz. *BCA*, 30-18-1-2, 126/55/6, 13.07.1951; *T.C. Resmî Gazete*, Sayı: 8108, Kanun No: 5925, 13/05/1952, 3586. (Türkiye-Pakistan Dostluk Antlaşmasının onaylanmasına dair kanun). 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Hindistan ile kurulan ilişkilere dair bilgi için bkz: Eminağ Malkoç, "20. Yüzyılın İkinci Yarısında Siyasî, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye-Hindistan İlişkileri", *Geçmişten Günümüze Türkiye-Hindistan İlişkileri Uluslararası Sempozyumu*, Ankara: TTK Yayınları, 2022, 223-311.

Türkiye'nin Hindistan'la olan ilişkilerinde İngiltere hep bir faktör olarak varlığını korumuştur. Bu bağlamda, Türk-Hint ilişkileri yerel ve daraltılmış anlamda, aynı zamanda Türk-İngiliz ilişkilerinin de bir parçasıdır. Buradan hareketle, her ne kadar Türk-Hint ilişkilerinde İngiltere bir aktör olsa da ilişkilerin bundan etkilendiğini söylemek güçtür. Zira Türk-İngiliz ilişkilerinin yapısından ziyade, Türk-Hint ilişkilerini belirleyen temel dinamiğin İngilizlerin bölgedeki sömürgeci devlet konumunu koruması olduğu ileri sürülebilir. Nitekim bu dönemde ne Hindistan'ın bir sömürge olması ne de Türk-İngiliz ilişkilerindeki değişen paradigmlar Türkiye ve Hindistan arasında kurulan etkileşimlerin ve dayanışmanın temelini sarsmamıştır. Kısacası, Erken Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren izlenen tarafsız dış politika ilkelerine rağmen, Hindistan'ın sömürgeci bir devlete karşı yürüttüğü anti-kolonyal bağımsızlık savaşı Türk dış politikası için önemini korumuş, basın yoluyla desteklenmiştir.

Tüm bu bilgiler ışığında, Hindistan'ın bağımsızlığı ve Pakistan'ın kurulmasına giden süreçte, Türk basınının Hindistan'ın bağımsızlığını destekleyen ve motive eden bir retorik benimsediği söylenebilir. Öte yandan, Türk kamuoyunun Hindistan'ın bölünmesini ve ayrı bir Müslüman devletinin kurulmasına yönelik mesafeli tutumu dikkat çekicidir. Başka bir deyişle, ilişkilerin günümüzdeki boyutları da düşünüldüğünde Türk basınının söz konusu süreçte Pakistan'ın kurulma sürecini teşvik ettiğini veya ayrı bir Müslüman devletin kurulmasından yana bir tutum izlediğini söylemek güçtür. Bu anlamda, Türkiye'nin söz konusu dönemde Pakistan meselesini "din referansı" ile değerlendirmedeğini, dolayısıyla Pakistan'ın kurulmasının sanıldığı gibi Türkiye'de bir heyecan uyandırmadığını iddia etmek mümkündür.

Bağımsızlığı takip eden yıllarda her iki ülkeye de eşit mesafede durulmaya özen gösterilmiş, başta Keşmir Sorunu olmak üzere ihtilafı konularda taraf olmaktan uzak durulmaya çalışılmıştı. Lakin Türkiye'nin geçirdiği ideolojik dönüşümler "eşit durma" politikasını etkileyecek ve ilerleyen yıllarda Türkiye, Hindistan-Pakistan anlaşmazlıklarında Pakistan'dan yana tavır alacaktı. Bu noktada, 1940'lı yıllarda Türk basınının ayrı bir Müslüman devletinin varlığını sorgulayan ve Hindistan'ın bütünlüğünü destekleyen tutumu, Türkiye'nin bugünkü bakışından tamamen farklı bir noktada durmaktadır. Bu açıdan, Türkiye'nin Hindistan-Pakistan meselesine bakışının oldukça radikal bir değişim geçirdiğini söylemek mümkündür.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

Arşivler

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Nehru Memorial Museum and Library Archives (NMML)

The National Archives UK (TNA)

Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi

T.C. Resmî Gazete

Telif Eserler

Jalal, Ayesha. *The Sole Spokesman Jinnah. The Muslim League and the Demand for Pakistan*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.

Aziz, K. Kemal. *Hint Hilafet Hareketi Belgelerle 1915-1933*. İstanbul: Mahya Yayınları, 2012.

Chandra, Bipan, vd. *India's Struggle For Independence 1857-1947*. Londra: Penguin Books, 2017.

Gandhi, Mohandas. K. *An Autobiography or The Story of My Experiments With Truth*. Çev. Mahadev Desai. Ahmedabad: Navajian Publishing House, t.y.

Gault, Mina. *The Khilafat Movement*. Colombia New York: University Press, 1982.

İzmir, Bahar. "Türkiye-Pakistan Dostluk Antlaşması". *Atatürk Ansiklopedisi*.

_____. *Türkiye-Hindistan İlişkileri (1919-1947)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2022.

Kulke, Hermann. Rothermund, Dietmar. *Hindistan Tarihi*. çev. Müfit Günay, İstanbul: İmge Kitabevi, 2001.

Malkoç, Eminalp. "20. Yüzyılın İkinci Yarısında Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye-Hindistan İlişkileri", *Geçmişten Günümüze Türkiye-Hindistan İlişkileri Uluslararası Sempozyumu*, Ankara: TTK Yayınları, 2022, 223-311.

Metcalf, Barbara D.; Metcalf, Thomas R. *A Concise History of Modern India*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Öke, Mim Kemal. *Hilafet Hareketleri*. İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2005.

Özcan, Azmi. *Pan-İslamizm Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)*. İstanbul: İsam Yayınları, 1997.

Penson, Lilian M. "Bengal Administrative System 1786-1818", *The Cambridge History of India; British India 1497-1858*, Vol V, 433-460.

Savarkar, Viyanak Damodar. *The Indian War of Independence 1857*. New Delhi: Asian Educational Services, 2014.

Stein, Burton. *A History of India*. Ed. David Arnold, Oxford: Blackwell Publications, 2010.

Sürelî Yayınlar

Akşam

Bugün

Cumhuriyet

Haber

Son Posta

Son Telgraf

Tan

Tanin

Tasvir-i Efkâr

Telgraf Gazetesi

The Star of India

The Times

The Times of India

Ulus

Vakit

Yeni Asır

Yenigün (Antakya)